

# Zabezpieczenie majątkowe na poczet kary grzywny

AGNIESZKA ANTKOWIAK

Katedra Prawa Karnego Wykonawczego  
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii  
Uniwersytetu Wrocławskiego

Ewolucja polityki karnej doprowadziła do poszukiwania nowych, skuteczniejszych środków zastępujących lub uzupełniających sankcje związane z pozbawieniem wolności. Celem tych poszukiwań było dążenie do ograniczenia stosowania surowych kar izolacyjnych i zastąpienie ich środkami zmierzającymi do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem<sup>1</sup>.

W postępowaniu cywilnym, administracyjnym czy karnym przewidziano szereg instytucji służących zabezpieczeniu merytorycznego orzeczenia. Między postępowaniem cywilnym a postępowaniem karnym istnieje związek nie tylko w postępowaniu zwykłym czy nieprocesowym, ale również w postępowaniu innego rodzaju, na przykład zabezpieczającym. Cel każdego z nich jest co prawda odmienny, ale zdarza się, że rozwiązania prawne zarówno jednej, jak i drugiej procedury są z sobą ściśle powiązane<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> K. Polit-Langierowicz, *Zabezpieczenie roszczeń odszkodowawczych, kar majątkowych i środków karnych w postępowaniu karnym*, „Palestra” 2007, nr 5–6, s. 77.

<sup>2</sup> E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, *Upadek zabezpieczenia udzielonego w postępowaniu karnym*, [w:] *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, red. T. Kalisz, Wrocław 2011, s. 107.

Instytucja postępowania zabezpieczającego, jaką jest zabezpieczenie majątkowe, uregulowana została w rozdziale 32 kodeksu postępowania karnego. Ma ona swoje korzenie w prawie procesowym cywilnym, a specyficzny jej charakter umiejscawia ją na granicy procesu karnego i procesu cywilnego<sup>3</sup>.

Celem niniejszego artykułu będzie omówienie instytucji zabezpieczenia majątkowego w odniesieniu do kary grzywny.

W kodeksie postępowania karnego z 1969 r., który kładł nacisk na skuteczną ochronę mienia, zabezpieczenie majątkowe służyło przede wszystkim zagwarantowaniu naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem w mieniu społecznym. Obecnie instytucja zabezpieczenia majątkowego znalazła szersze zastosowanie. Rozszerzeniu uległ zarówno zakres podmiotowy, jak i przedmiotowy omawianej instytucji<sup>4</sup>.

Zabezpieczenie majątkowe stanowi karnoprosesowy środek przymusu i podobnie jak stosowanie wszystkich środków przymusu wiąże się z pewną dolegliwością i ograniczeniem praw obywatelskich, dlatego też posługiwanie się tym środkiem obwarowane jest określonymi regułami<sup>5</sup>. Zabezpieczenie majątkowe może być stosowane tylko na podstawie przepisów prawa, powinno być dokonywane w sposób najłagodniejszy, który jest zarazem wystarczający dla skutecznej realizacji danej czynności procesowej, i tylko wtedy gdy istnieje niezbędna potrzeba. Funkcją omawianej instytucji jest gwarancja realności wykonania kar i środków o charakterze majątkowym, a także roszczeń o naprawienie szkody wynikłej z przestępstwa przeciwko mieniu lub powstałej w wyniku przestępstwa szkody w mieniu<sup>6</sup>. Zdarza się bowiem, że bez poprzedzającego wyrok działania, mającego na celu odebranie oskarżonemu władania rzeczą lub prawami majątkowymi, orzeczone odszkodowanie czy grzywna pozostałyby tylko na papierze. Zabezpieczenie, czyli ingerencja w mienie oskarżonego jest więc niezbędne, zanim podjęte zostaną prawomocne decyzje dotyczące tego mienia<sup>7</sup>, gdyż od momentu wniesienia oskar-

---

<sup>3</sup> *Aktualne problemy prawa i procesu karnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2003, t. XI, red. M. Płachta, Gdańsk 2003, s. 229.

<sup>4</sup> K. Polit-Langierowicz, *op. cit.*, s. 79.

<sup>5</sup> *Ibidem*.

<sup>6</sup> E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, *op. cit.*, s. 108.

<sup>7</sup> S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 444.

zenia do momentu skazania oskarżeni mają wystarczająco dużo czasu, aby ukryć lub pozbyć się mienia, które mogłoby posłużyć wykonaniu kar i środków karnych o charakterze majątkowym. Instytucja zabezpieczenia majątkowego, polegająca na odebraniu oskarżonemu możliwości władania rzeczą lub prawami majątkowymi, pozwala przeciwdziałać takim nieprawidłowościom. Takie tymczasowe ograniczenie uprawnień służy zatem zapewnieniu wykonalności przyszłego orzeczenia<sup>8</sup>. Nie ma podstaw, aby twierdzić, że zabezpieczenie majątkowe powinno być stosowane w każdej sprawie, ponieważ nie jest to instytucja mająca charakter obligatoryjny. Powinno być stosowane jedynie wówczas, gdy konkretne okoliczności wskazują, że oskarżony może udaremnić wykonanie orzeczonej w przyszłości kary grzywny, środków karnych lub egzekucji zasądanego odszkodowania<sup>9</sup>. Zabezpieczenia majątkowego dokonuje się w przypadku istnienia dużego prawdopodobieństwa popełnienia zarzucanego czynu. Do takiego wniosku prowadzi brzmienie przepisu zawartego w art. 291 k.p.k. i zwrot „w razie zarzucania oskarżonemu popełnienia przestępstwa”. Konieczne jest więc ustalenie z dużym prawdopodobieństwem, że kara grzywny czy środki karne zostaną wymierzone (za niewystarczające należy bowiem uznać samą możliwość orzeczenia kary grzywny)<sup>10</sup>.

Zabezpieczenie może nastąpić od chwili postawienia danej osobie zarzutu popełnienia przestępstwa należącego do kategorii czynów zabronionych wymienionych w art. 291 k.p.k. Wprawdzie w artykule tym ustawodawca posłużył się wyrażeniem oznaczającym, że zabezpieczenie może nastąpić „na mieniu oskarżonego”, jednak regulacja zawarta w art. 71 § 3 omawianego kodeksu nakazuje stosować powyższy przepis (art. 291 k.p.k.) także do podejrzanego<sup>11</sup>. Momentem końcowym dla ustanowienia zabezpieczenia jest uprawnomocnienie rozstrzygnięcia

---

<sup>8</sup> A. Bulsewicz, D. Kala, *Zabezpieczenie majątkowe jako środek służący wykonalności przyszłego orzeczenia o przedmiocie procesu*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2003, t. XI, s. 228.

<sup>9</sup> *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2013, s. 906.

<sup>10</sup> *Ibidem*.

<sup>11</sup> J. Misztal-Konecka, *Zabezpieczenie majątkowe w postępowaniu karnym na składnikach majątku wspólnego małżonków*, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 10, s. 554.

kończącego postępowanie jurysdykcyjne. Od tej chwili nie mamy już do czynienia z oskarżonym, lecz ze skazanym, czyli osobą, wobec której zapadł prawomocny wyrok skazujący. Nie sposób zatem twierdzić, jak podkreślają A. Bulsewicz i D. Kala, że przez pojęcie „oskarżony” użyte w art. 291 § 1 k.p.k. możemy rozumieć także „skazanego”<sup>12</sup>.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego zmieniła powyższy przepis (art. 291 § 1), który od daty wejścia w życie tej ustawy (1 lipca 2015 r.) obowiązuje w brzmieniu: „w razie zarzucenia oskarżonemu popełnienia przestępstwa, za które można orzec grzywnę, przepadek, nawiązkę lub świadczenie pieniężne albo nałożyć obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, może z urzędu nastąpić zabezpieczenie wykonania orzeczenia na mieniu oskarżonego, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w zakresie wskazanej kary i środków karnych będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione”.

W procesie karnym wyróżnia się cztery rodzaje zabezpieczenia majątkowego:

— zabezpieczenie wykonania orzeczenia zwrotu korzyści majątkowej, które może nastąpić z urzędu na mieniu podmiotu wymienionego w art. 52 k.k.;

— zabezpieczenie wykonania orzeczenia o kosztach sądowych w postępowaniu karnym na mieniu oskarżonego, które może nastąpić z urzędu, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w tym zakresie będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione (art. 291 § 3 k.p.k.);

— zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody (art. 291 § 2 k.p.k.) w razie zarzucenia oskarżonemu popełnienia przestępstwa przeciwko mieniu lub wyrządzenia przestępstwem szkody w mieniu, może z urzędu nastąpić na mieniu oskarżonego zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia uwzględniającego takie roszczenia będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione; a także

— zabezpieczenie wykonania kary grzywny, przepadku, nawiązki lub świadczenia pieniężnego albo obowiązku naprawienia szkody lub

---

<sup>12</sup> A. Bulsewicz, D. Kala, *op. cit.*, s. 232.

zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na mieniu oskarżonego w razie popełnienia przestępstwa, za które można orzec taką karę lub taki środek karny<sup>13</sup>.

Ustawodawca rozróżnił zabezpieczenie grzywny, nawiązki, świadczenia pieniężnego i obowiązku naprawienia szkody od zabezpieczenia przepadku. W pierwszej sytuacji zabezpieczenie majątkowe następuje w sposób wskazany w Kodeksie postępowania cywilnego (art. 747–754 k.p.c.). Osobno natomiast uregulowane zostało zabezpieczenie grożącego przepadku. Normuje je art. 292 § 2 k.p.k., stanowiąc, że następuje ono przez zajęcie ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych oraz przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości. Zakaz ten podlega ujawnieniu w księdze wieczystej, a w przypadku jej braku, w zbiorze złożonych dokumentów. W razie potrzeby istnieje możliwość ustanowienia zarządu nieruchomości lub przedsiębiorstwa oskarżonego<sup>14</sup>.

Orzeczenie o zabezpieczeniu zapada w formie postanowienia. Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym wydaje sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator (art. 293 § 1 k.p.k.). Zatem już w początkowym stadium postępowania przygotowawczego prokurator powinien zebrać informacje o stanie majątkowym osoby podejrzanej oraz o rzeczach i prawach majątkowych podlegających zabezpieczeniu, a będących we władaniu innych osób. W tym celu powinny być wykorzystane bazy danych urzędów skarbowych, sądów rejestrowych czy stosownych urzędów rejestrujących działalność gospodarczą osób fizycznych. W razie potrzeby prokurator powinien również zasięgnąć informacji o obrotach i rachunkach bankowych oskarżonego<sup>15</sup>.

Najważniejszym elementem postanowienia o zabezpieczeniu jest przedmiot zabezpieczenia. Orzeczenie wydane przez sąd czy prokuratora musi zawierać wskazanie, czy zabezpieczenie dotyczy grzywny, przepadku przedmiotów, nawiązki, obowiązku naprawienia szkody czy też roszczeń o naprawienie szkody. Nie ma przeszkód, aby w jednym

---

<sup>13</sup> K. Boratyńska, Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2013, s. 227.

<sup>14</sup> S. Waltoś, P. Hofmański, *op. cit.*, s. 444.

<sup>15</sup> P. Starzyński, *Zabezpieczenie majątkowe w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 7–8, s. 39.

postanowieniu wskazano kilka przedmiotów zabezpieczenia. Organ procesowy powinien także określić wysokość kwoty, do jakiej następuje zabezpieczenie<sup>16</sup>. Nowelizacja z 2015 r. wprowadziła następujący zapis (art. 293 § 2 k.p.k.): „w postanowieniu określa się kwotowo zakres i sposób zabezpieczenia, uwzględniając rozmiar możliwej do orzeczenia w okolicznościach danej sprawy grzywny, środków karnych, obowiązków roszczeń lub kosztów, o których mowa w art. 291 § 1–4. Rozmiar zabezpieczenia powinien odpowiadać jedynie potrzebom tego, co ma zabezpieczać. Wymóg kwotowego określenia zabezpieczenia nie dotyczy zabezpieczenia na zajęтым przedmiocie podlegającym przepadkowi, jako pochodzącym bezpośrednio z przestępstwa lub służącym albo przeznaczonym do jego popełnienia”.

Jak podnosi D. Świecki, aby osiągnąć cel zabezpieczenia, mienie musi przedstawiać realną wartość. Zabezpieczeniem nie powinny być zatem objęte przedmioty stare i zniszczone, nieprzedstawiające konkretnej wartości. Ponadto zabezpieczając mienie, np. samochody, należy mieć na względzie proces ich degradacji, który powoduje z upływem czasu obniżenie ich wartości, a niekiedy może generować wysokie koszty związane z ich przechowywaniem<sup>17</sup>. Zabezpieczenie nie może obejmować także rzeczy, wierzytelności i praw, z których egzekucja jest wyłączona (art. 750 k.p.c.). Przy wykonaniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia organ egzekucyjny powinien zatem z urzędu uwzględniać przewidziane przez przepisy ograniczenia możliwości wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia co do części majątku obowiązującego<sup>18</sup>.

W postanowieniu o zabezpieczeniu majątkowym wymienia się wszystkie tytuły zabezpieczenia mające zastosowanie w sprawie, a także wskazuje się składniki majątkowe podlegające zajęciu, a zakres zabezpieczenia na poczet grożącej grzywny powinien odpowiadać przewidywanemu wymiarowi tej kary. Może się jednak zdarzyć, że grzywna orzeczona przez sąd jest niższa niż wysokość zabezpieczenia, a wyrok na korzyść skarży tylko oskarżony lub jego obrońca. W takiej sytuacji nie jest wskazane żądanie obniżenia zabezpieczenia majątkowego do

<sup>16</sup> A. Bulsewicz, D. Kala, *op. cit.*, s. 235.

<sup>17</sup> D. Świecki, *op. cit.*, s. 905.

<sup>18</sup> D. Zawistowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 138.

wysokości grzywny orzeczonej nieprawomocnym wyrokiem (kwestionowanym tylko przez oskarżonego lub jego obrońcę), gdyż z zabezpieczonego mienia obok grzywny mogą być także egzekwowane np. koszty egzekucyjne<sup>19</sup>.

Odpis postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym doręcza się podejrzanemu za zwrotnym pokwitowaniem odbioru, które załącza się do akt sprawy. Jednak podejrzanemu, wobec którego zastosowano tymczasowe aresztowanie, odpis postanowienia doręcza się podczas przesłuchania lub za pośrednictwem administracji aresztu śledczego. Natomiast podejrzanemu przebywającemu na wolności — za pośrednictwem organu egzekucyjnego. Jak podkreśla D. Świecki, chodzi o to, aby oskarżony przed dokonaniem zabezpieczenia przez komornika nie pozbył się majątku. Przesyłając organowi egzekucyjnemu do wykonania postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym, prokurator w piśmie przewodnim wskazuje mienie podejrzanego ujawnione w toku postępowania przygotowawczego i miejsce, w którym się ono znajduje, co ma ułatwić dokonanie zajęcia<sup>20</sup>.

Organem właściwym do wykonania postanowienia o zabezpieczeniu jest komornik sądowy. Jeśli jednak grożącą grzywnę, przepadek, obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, świadczenie pieniężne albo nawiązkę zabezpieczono jednym postanowieniem, sąd lub prokurator, który wydał to postanowienie, może zlecić jego wykonanie urzędowi skarbowemu (art. 195a k.k.w.). Artykuł ten stanowi podstawę do dokonania przez sąd czy prokuratora wyboru organu właściwego do wykonania zabezpieczenia środków karnych i innych należności w postępowaniu karnym (łącznie z zabezpieczeniem przepadku) — jeśli powyższe zlecenie skierowane zostanie do naczelnika urzędu skarbowego, przesądza to o trybie właściwym dla postępowania egzekucyjnego w administracji<sup>21</sup>. W tym miejscu należy zaznaczyć, że możliwość zlecenia urzędowi skarbowemu wykonania postanowienia o zabezpieczeniu dotyczy tylko takiego postanowienia, w którym kumulatywnie zastosowano nie tylko zabezpieczenie grożącego przepadku, lecz także innych wymienionych w art. 195a k.k.w. kar i obowiązków. Jeśli sąd

<sup>19</sup> D. Świecki, *op. cit.*, s. 905.

<sup>20</sup> *Ibidem*.

<sup>21</sup> *Ibidem*.

lub prokurator skorzystają z uprawnienia, o którym mowa w art. 195a k.k.w., wówczas wykonanie postanowienia w całości następuje przez urząd skarbowy na podstawie przepisów właściwych temu organowi<sup>22</sup>.

Z powyższego przepisu wynika, iż urząd skarbowy z zasady wykonuje zabezpieczenia co do przepadku, a więc wszelkie inne zabezpieczenia, o ile nie wystąpią przesłanki z art. 195a k.k.w., wykonuje komornik sądowy.

Na postanowienie dotyczące zabezpieczenia przysługuje zażalenie. Zarówno zażalenie na postanowienie prokuratora o zabezpieczeniu roszczenia, jak i na postanowienie o zabezpieczeniu grożącej podejrzanemu kary grzywny, przepadku, nawiązki, świadczenia pieniężnego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia, a także na postanowienie dotyczące zabezpieczenia roszczeń o naprawienie szkody składa się za pośrednictwem prokuratora. Prokurator może przychylić się do zażalenia. W sytuacji, gdy prokurator do zażalenia się nie przychyli, powinien przekazać je do rozpoznania w ciągu 48 godzin (art. 463 § 2 k.p.k.). Termin ten ma charakter instrukcyjny. Oznacza to, że jego niedotrzymanie nie powoduje ujemnych skutków procesowych. Może natomiast skutkować ukaraniem dyscyplinarnym prokuratora. W zależności od tego, czy zażalenie dotyczy zabezpieczenia powództwa cywilnego, o którym mowa w art. 69 § 1 k.p.k., czy też zabezpieczenia wykonania orzeczenia na mieniu podejrzanego, przewidzianego w art. 291 § 1 k.p.k., sądem właściwym do orzekania w sprawie zażalenia jest odpowiednio sąd powołany do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji albo sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie<sup>23</sup>.

Należy podzielić pogląd R.A. Stefańskiego, który uważa, że zabezpieczenie wykonania kary grzywny, a także nawiązki, świadczenia pieniężnego, obowiązku naprawienia szkody czy też zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz roszczeń o naprawienie szkody powinno następować na podstawie przepisów k.p.c. o zabezpieczeniu roszczeń pieniężnych (art. 747 k.p.c.), gdyż wyrażone są one w pieniądzu<sup>24</sup>.

---

<sup>22</sup> *Ibidem*, s. 906.

<sup>23</sup> *Ibidem*.

<sup>24</sup> R.A. Stefański, *Zabezpieczenie majątkowe*, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 2, Warszawa 2004, s. 260.

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego określają szczegółowo sposób zabezpieczenia roszczeń pieniężnych (a więc i kary grzywny) oraz roszczeń niepieniężnych.

Wspomniany artykuł 747 k.p.c. zawiera szeroki katalog sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych następuje więc przez:

- zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego;

- obciążenie nieruchomości obowiązaniem hipoteką przymusową;

- ustanowienie zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urzędzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu;

- obciążenie statku lub statku w budowie hipoteką morską;

- ustanowienie zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu;

- ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązaniem albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązaniem.

Nowelizacja art. 747 k.p.c. na mocy ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. poszerzyła dotychczasowy katalog sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych o ustanowienie zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu oraz ustanowienie zarządu nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązaniem albo ich częściami. Zapis ten skutkuje możliwością poprawy sytuacji uprawnionego w zakresie uzyskania skuteczniejszej ochrony jego interesów. Omawiany przepis wymienia też osobno zajęcie rachunku bankowego, obok zajęcia wierzytelności i innych praw majątkowych<sup>25</sup>.

Przepis art. 752 k.p.c. reguluje w sposób szczególny postępowanie z zajętymi w postępowaniu zabezpieczającym ruchomościami, pieniędzmi i papierami wartościowymi. W myśl tego przepisu zajęte ruchomości nie mogą być oddane pod dozór uprawnionemu. W postępowaniu zabezpieczającym zajęte ruchomości mogą być zatem pozostawione pod dozo-

---

<sup>25</sup> D. Zawistowski, *op. cit.*, s. 131.

rem obowiązanego lub oddane przez komornika pod dozór innej osobie niż uprawniony. Zajęte pieniądze składa się na rachunek depozytowy, a zajęte papiery wartościowe sąd składa w banku. Użyte w powyższym przepisie pojęcie papierów wartościowych odnosi się do dokumentów stwierdzających istnienie określonego prawa majątkowego, utrwalonych w taki sposób, że mogą stanowić przedmiot obrotu<sup>26</sup>. Zasadą jest także umieszczanie sum pieniężnych składanych na rachunek depozytowy sądu na rachunku bankowym prowadzonym dla wkładów wypłacanych na każde żądanie. Umieszczenie tych sum na rachunkach jak dla lokat terminowych może co do zasady nastąpić tylko na wniosek obowiązanego, jeśli z okoliczności sprawy wynika, że zabezpieczenie może trwać dłużej niż 3 miesiące. W przypadku spraw, w których zabezpieczenie może być udzielone z urzędu, sąd powinien z urzędu wydać postanowienie o umieszczeniu sum złożonych na rachunku depozytowym sądu — na rachunku bankowym oprocentowanym jak dla wkładów terminowych<sup>27</sup>.

<sup>26</sup> *Ibidem*, s. 131

<sup>27</sup> Omawiany przepis (art. 752 k.p.c.) reguluje także sposób wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia polegającego na zakazie zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu. W myśl tego przepisu postanowienie to powinno być również doręczone właściwej spółdzielni mieszkaniowej. Powyższy sposób zabezpieczenia (art. 747 pkt 5 k.p.c.) jest możliwy do zastosowania bez względu na to, czy lokal spółdzielczy posiada urządzoną księgę wieczystą. W takiej sytuacji uprawniony może zatem złożyć wniosek o wpis w księdze wieczystej ostrzeżenia o zakazie zbywania prawa. Podstawą takiego wpisu jest postanowienie o zabezpieczeniu ustanawiające zakaz zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, zaopatrzone jedynie we wzmiankę o wykonalności, ponieważ tego rodzaju postanowieniom sąd nie nadaje klauzuli wykonalności. Wpis ostrzeżenia w księdze wieczystej służy zwiększeniu skuteczności zabezpieczenia, gdyż w przypadku jego dokonania nabywca prawa do lokalu nie korzysta z ochrony związanej z rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych. Artykuł 752 k.p.c. reguluje także kwestię ustanowienia zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego czy nad zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo nad częściami gospodarstwa rolnego. Wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu przez zarząd przymusowy następuje co do zasady według przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości (art. 931–941 k.p.c.), przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o egzekucji przez zarząd przymusowy, w związku z brzmieniem art. 743 § 1 k.p.c. Celem egzekucji przez zarząd przymusowy jest zaspokojenie wierzyciela z dochodów uzyskiwanych przez dłużnika prowadzącego działalność gospodarczą w formie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, w wyniku pozbawienia go wykonywania zarządu i ustanowienia zarządu przymusowego.

Z punktu widzenia zabezpieczenia ważne jest, czy przedmiotem zabezpieczenia może być mienie objęte wspólnością. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 28 lutego 2008 r., wyraził pogląd, że zabezpieczenie majątkowe, o którym mowa w art. 291 § 1 k.p.k., może być objęte wspólnością majątkową małżonków. Orzeczenie to spotkało się z aprobatą w doktrynie, gdyż mienie należące do oskarżonego obejmuje także mienie objęte współwłasnością. Zgodnie z przepisem zawartym w art. 28 § 1 k.k.w. orzeczone w stosunku do jednego z małżonków, pozostających we wspólności majątkowej, kary grzywny, nawiązki i należności sądowe podlegają zaspokojeniu z odrębnego majątku skazanego (w tym wypadku oskarżonego) oraz z wynagrodzenia za pracę lub za inne usługi świadczone przez niego osobiście, jak również z praw twórcy wynalazku, wzoru użytkowego czy projektu racjonalizatorskiego. Jeżeli zaspokojenie z tych źródeł okaże się niemożliwe, egzekucję można prowadzić z majątku wspólnego. Niemożność zaspokojenia z majątku odrębnego skazanego (oskarżonego) stwierdza się w protokole (art. 28 § 2 k.k.w.). Aby przeprowadzić egzekucję, konieczne jest jednak uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi oskarżonego<sup>28</sup>. W razie skierowania egzekucji do majątku wspólnego, małżonek może wystąpić z powództwem o umorzenie egzekucji, zwolnienie od egzekucji, a także na podstawie przepisów zawartych w kodeksie karnym wykonawczym w art. 28 § 3 małżonek może żądać ograniczenia lub wyłączenia w całości zaspokojenia należności z majątku wspólnego, jeśli oskarżony nie przyczynił się lub przyczynił się w stopniu nieznacznym do powstania tego majątku lub jeżeli zaspokojenie z majątku wspólnego tych należności jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Paragraf 2 powyższego artykułu stanowi także, że egzekucja z majątku wspólnego jest niedopuszczalna w razie skazania za przestępstwo,

---

W postępowaniu zabezpieczającym chodzi także o uzyskanie dochodów z wykonywania zarządu przymusowego, które co do zasady nie są przeznaczone na zaspokojenie uprawnionego, lecz mają stanowić przedmiot zabezpieczenia. Za zgodą obowiązującego jednak dochód przeznaczony z zarządu może być przeznaczony na zaspokojenie uprawnionego. Wymaga to wydania przez sąd stosownego postanowienia, w którym określona zostanie kwota, do której wierzyciel powinien być zaspokojony.

<sup>28</sup> J. Misztal-Konecka, *Glosa do postanowienia SN z 27 lutego 2008 r., WZ 4/08*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 9, s. 180.

w którym pokrzywdzony jest małżonek skazanego (oskarżonego) albo osoby, w stosunku do której małżonek ten jest obciążony obowiązkiem alimentacyjnym.

W literaturze panuje pogląd, że wydanie postanowienia o zabezpieczeniu powinno być zatem skierowane nie tylko do majątku osobistego oskarżonego, ale także — na wypadek nieskuteczności egzekucji z majątku osobistego — do majątku wspólnego<sup>29</sup>.

Zgodnie z art. 25 k.k.w. do wykonania postanowień o zabezpieczeniu grzywny stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego, chyba że kodeks karny wykonawczy stanowi inaczej. Artykuł 25 § 1 i 2 k.k.w. należy zatem odczytać w ten sposób, że jeśli egzekucję określonych orzeczeń karnych prowadzi się zasadniczo według przepisów kodeksu postępowania cywilnego, to według tych samych reguł następuje wykonanie postanowień o zabezpieczeniu, z zastrzeżeniem, że dotyczy to wyłącznie postanowień o zabezpieczeniu roszczeń cywilnych oraz grzywny<sup>30</sup>. Jak podkreśla J. Skorupka, przepis zawarty w art. 25 § 1 k.k.w. należy stosować do wyraźnie określonych postanowień. W przeciwnym razie ustawodawca nakazałby stosowanie tegoż przepisu do wszystkich postanowień o zabezpieczeniu<sup>31</sup>.

Warto także zwrócić uwagę na kwestię częstotliwości stosowania zabezpieczenia majątkowego przez sądy. Badania przeprowadzone przez W. Dadaka, obejmujące akta spraw karnych z lat 2004–2006 (z czterech krakowskich sądów rejonowych) o przestępstwo groźby karalnej — art. 190 § 1 k.k., fałszowania dokumentu — art. 270 § 1 k.k. oraz prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości — art. 178a § 1 i 2 k.k. dowiodły, że zabezpieczenie majątkowe dotyczyło zaledwie 4,6% spraw objętych badaniami. Stosowano je wyłącznie w postępowaniu przygotowawczym. We wszystkich przypadkach zabezpieczenie obejmowało dochody z wynagrodzenia za pracę, chociaż zgodnie z przepisami zawartymi w art. 747–757 k.p.c. mogło dojść do zajęcia ruchomości, wierzytelności czy innego prawa, a także obciążenia nieruchomości dłużnika

<sup>29</sup> J. Misztal-Konecka, *Zabezpieczenie...*, s. 555.

<sup>30</sup> D. Świecki, *op. cit.*, s. 911.

<sup>31</sup> J. Skorupka, *Wykonanie zabezpieczenia majątkowego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2, s. 52.

hipoteką przymusową<sup>32</sup>. Autor podkreśla także, że spośród wszystkich przypadków zastosowania zabezpieczenia tylko pięć to sprawy, w których była prowadzona egzekucja. Sprawy te zakończyły się ściągnięciem całej kwoty grzywny w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym bezpośrednio po bezskutecznym upływie terminu zapłaty grzywny. Istotne jest także, iż w sprawach, w których grzywna została rozłożona na raty, nie stosowano zabezpieczenia majątkowego. Badania przeprowadzone przez autora wskazują zatem, że zdecydowanie za rzadko stosowano instytucję zabezpieczenia majątkowego, zwłaszcza że spełnia ona funkcję gwaranta prawidłowego wymiaru sprawiedliwości, zapewniając wykonanie grzywny<sup>33</sup>. Wojciech Dadak zwraca także uwagę, że rolą zabezpieczenia w zakresie wykonywania grzywny jest nie tylko ograniczenie ryzyka nieściągnięcia grzywny. Zastosowane zabezpieczenie może również motywować skazanych do uiszczenia grzywny przed wszczęciem egzekucji. Równie interesująco przedstawia się sytuacja w odniesieniu do grzywien, których wykonanie zostało zabezpieczone, a egzekucja nie była prowadzona. Spośród 18 takich przypadków wszystkie grzywny zostały uiszczone w ustawowym terminie lub w ramach rozłożenia na raty. Dane te wskazują jednoznacznie, że zabezpieczenie majątkowe w zakresie zapewnienia wykonania grzywny jest niezwykle skuteczne. Warunkiem zastosowania zabezpieczenia jest jednak posiadanie przez podejrzanego mienia, które może stanowić przedmiot zabezpieczenia<sup>34</sup>. Zdaniem autora niski odsetek stosowanych zabezpieczeń może świadczyć właśnie o niespełnieniu przez podejrzanych przesłanki statusu majątkowego. Czynnikiem wpływającym na liczbę stosowanych zabezpieczeń mógł być także wymóg dotyczący wskazania przedmiotu, który miał być objęty zabezpieczeniem. Komornik, przystępując do zajęcia mienia w związku z możliwością orzeczenia grzywny, powinien dysponować tytułem wykonawczym, czyli postanowieniem o zabezpieczeniu majątkowym zaopatrzonym w klauzulę wykonalności, które powinno zawierać przedmiot zabezpieczenia oraz dokładną kwotę. Ustalenia dokonywane w toku postępowania przygotowawczego, dotyczące sytuacji ekonomicznej podejrzanego, nie były jednak precyzyjne i wymagały we-

<sup>32</sup> W. Dadak, *Grzywna samoistna w stawkach dziennych*, Warszawa 2011, s. 449.

<sup>33</sup> *Ibidem*.

<sup>34</sup> *Ibidem*, s. 450.

ryfikacji, by móc ściśle określić przedmiot zajęcia. Badania dowiodły, że weryfikacja taka miała miejsce w nielicznych przypadkach, a polegała w dużej mierze na danych na temat zatrudnienia skazanego, uzyskanych od Policji w ramach wywiadu w miejscu zamieszkania<sup>35</sup>. Nie ulega zatem wątpliwości, że niezwykle ważne jest — przed wydaniem decyzji o zastosowaniu zabezpieczenia — zebranie danych na temat stosunków majątkowych podejrzanego, jego sytuacji rodzinnej, a także — w razie pozostawania podejrzanego w związku małżeńskim — charakteru ustroju majątkowego jego małżeństwa.

Artykuł 26 k.k.w. stanowi, że do tytułów egzekucyjnych mają zastosowanie przepisy art. 776–795 k.p.c. W związku z tym podstawą czynności komornika może być jedynie tytuł wykonawczy, czyli postanowienie o zabezpieczeniu zaopatrzone w klauzulę wykonalności. Klauzulę wykonalności postanowienia o zabezpieczeniu nadaje sąd. Zasada ta dotyczy także postanowień o zabezpieczeniu majątkowym wydanych przez prokuratora w stadium postępowania przygotowawczego. Natomiast w odniesieniu do orzeczeń o zabezpieczeniu majątkowym wydanych w trakcie postępowania sądowego przez sąd orzekający w sprawie, klauzulę wykonalności tym orzeczeniom nadaje z urzędu sąd, na posiedzeniu w składzie jednego sędziego (lub referendarz sądowy), który wydał orzeczenie będące tytułem egzekucyjnym (art. 107 § 1 k.p.k. oraz art. 781 k.p.c.). Klauzulę wykonalności postanowieniom prokuratora nadaje właściwy sąd rejonowy właściwości ogólnej dłużnika w składzie jednego sędziego (art. 781 § 1 i 2 oraz 782 k.p.c.)<sup>36</sup>. Na postanowienie sądu co do nadania klauzuli wykonalności służy zażalenie. Można je wnieść w terminie 7 dni od doręczenia wierzycielowi tytułu wykonawczego czy postanowienia odmownego lub od doręczenia dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji<sup>37</sup>.

Zgodnie z artykułem 294 § 1 k.p.k. zabezpieczenie upada z mocy prawa, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: grzywna, przepadek, nawiązka, świadczenie pieniężne lub nie zostanie nałożony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i nie zostaną zasądzone roszczenia o naprawienie szkody, a powództwo o te

<sup>35</sup> *Ibidem*, s. 450.

<sup>36</sup> *Ibidem*.

<sup>37</sup> J. Misztal-Konecka, *Zabezpieczenie...*, s. 556.

roszczenia nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia. Upadek zabezpieczenia z mocy prawa nie oznacza, że postępowanie egzekucyjne wszczęte w celu wykonania postanowienia o zabezpieczeniu ulega umorzeniu również z mocy samego prawa. Postępowanie to zostanie umorzone przez organ egzekucyjny dopiero na wniosek skazanego, wobec którego na podstawie prawomocnego orzeczenia, o którym mowa w art. 294 § 1 k.p.k., nie orzeczono grzywny, przepadku, nawiązki, świadczenia pieniężnego albo nie został nałożony obowiązek naprawienia szkody czy zadośćuczynienia za doznaną krzywdę ani nie zostało zasądzone roszczenie o naprawienie szkody, a powództwa o te roszczenia nie wytoczono przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia<sup>38</sup>.

Paragraf 2 art. 294 k.p.k. stanowi, iż w razie wytoczenia powództwa w powyższym terminie zabezpieczenie pozostaje w mocy, jeżeli w postępowaniu cywilnym sąd nie orzeknie inaczej.

Umorzeniem postępowania zabezpieczającego powinien być zainteresowany nie tylko obowiązany, ale i uprawniony, czyli wierzyciel. Dalsze prowadzenie postępowania związanego z wykonaniem zabezpieczenia, które upadło z mocy prawa, może bowiem skutkować koniecznością poniesienia kosztów postępowania zabezpieczającego (art. 745 § 2 k.p.c.), a także w myśl art. 746 § 1 k.p.c. ewentualną odpowiedzialnością odszkodowawczą uprawnionego. Obowiązany może natomiast, w przypadku upadku zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym, wystąpić do sądu, który wydał postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia z wnioskiem o wydanie postanowienia stwierdzającego upadek zabezpieczenia (art. 754 § 3 i 744 § 3 k.p.c.). W postępowaniu o stwierdzenie upadku zabezpieczenia sąd przed wydaniem postanowienia musi ustalić, czy doszło do upadku zabezpieczenia. Postanowienie sądu w tej sprawie ma charakter deklaratoryjny — potwierdza jedynie fakt upadku zabezpieczenia<sup>39</sup>.

Podsumowując, jeśli po przeprowadzonym postępowaniu karnym sąd nie orzekł wobec oskarżonego kary grzywny, a właśnie w celu zabezpieczenia wykonania tego środka procesowego, który realnie groził oskarżonemu, ustanowione zostało zabezpieczenie majątkowe, to zabezpieczenie

---

<sup>38</sup> *Ibidem*.

<sup>39</sup> E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, *op. cit.*, s. 111.

z mocy prawa upada<sup>40</sup>. W związku z tym, że zabezpieczenie obowiązku zapłaty kary grzywny (a także przepadku, nawiązki czy świadczenia pieniężnego), w sytuacji gdy w postępowaniu karnym nie wydano orzeczenia nakazującego ich zapłatę, upada z mocy prawa, zbędne jest zatem wydawanie w tym zakresie rozstrzygnięcia<sup>41</sup>. W postępowaniu cywilnym, zgodnie z przepisem zawartym w art. 744 § 1 k.p.c., udzielone zabezpieczenie upada w razie prawomocnego zwrotu albo odrzucenia pozwu lub wniosku, oddalenia powództwa lub wniosku lub w przypadku umorzenia postępowania. W myśl uregulowania zawartego w paragrafie 2 powyższego artykułu zabezpieczenie upada także, gdy zostało udzielone przed wszczęciem postępowania, jeśli uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia lub wystąpił o roszczenie inne niż to, które zostało zabezpieczone.

Upadek zabezpieczenia udzielonego zarówno w postępowaniu karnym, jak i w postępowaniu cywilnym następuje z mocy prawa z momentem uprawomocnienia się orzeczeń: uniewinniających w postępowaniu karnym oraz oddalających powództwo czy wniosek w postępowaniu cywilnym, a także w razie umorzenia postępowania<sup>42</sup>.

W orzecznictwie podnosi się, że zgoda na ratalne spłacanie grzywny oznacza ustanie zabezpieczenia majątkowego, o ile udzielając go, nie zastrzeżono inaczej i nie ma żadnych roszczeń, które należałoby zabezpieczyć<sup>43</sup>.

Artykuł 295 k.p.k. przewiduje stosowanie dodatkowego środka, zmierzającego do efektywności zabezpieczenia z urzędu — tymczasowego zajęcia mienia ruchomego osoby podejrzanej (gdy zachodzi obawa usunięcia tego mienia). Jego zastosowanie jest możliwe w razie popełnienia przestępstwa, za które można orzec grzywnę, przepadek, nawiązkę lub świadczenie pieniężne albo nałożyć obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Tymczasowego zajęcia dokonuje Policja, stosując przepisy o przeszukaniu i zatrzymaniu rzeczy (nie wolno jednak zajmować przedmiotów niepodlegających egzekucji).

---

<sup>40</sup> *Ibidem*, s. 111.

<sup>41</sup> K. Polit-Langierowicz, *op. cit.*, s. 59.

<sup>42</sup> E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, *op. cit.*, s. 111.

<sup>43</sup> D. Świecki, *op. cit.*, s. 913.

Tymczasowe zajęcie upada, jeżeli w ciągu 7 dni od jego dokonania nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym.

Reasumując, należy stwierdzić, że instytucja zabezpieczenia majątkowego jest bardzo ważnym środkiem prawnym mającym na celu zapewnienie możliwości wykonania kary grzywny i środków karnych o charakterze majątkowym, a także roszczeń o naprawienie szkody<sup>44</sup>. Ma zagwarantować realizację rozstrzygnięcia co do odpowiedzialności karnej. Chroni porządek prawny poprzez zapewnienie wykonalności prawomocnego wyroku, służy także sprawnemu przeprowadzeniu postępowania wykonawczego, w konsekwencji umacniając poszanowanie prawa<sup>45</sup>.

## Security on property towards a fine

### Summary

The present study discusses the issue of security on property institution with reference to a fine.

The article presents the essence of the matter and the main goal of security on property. It points out the objective scope of the institution, ways of enforcement as well as legal regulations concerning the cancellation of security on property.

The study also presents the types of and ways of implementing security on property. The attention is also paid to the importance of the discussed institution in the process of fine proceedings.

**Keywords:** fine, complaint, security on property, criminal responsibility, enforcement proceedings.

---

<sup>44</sup> B. Myrna, *Zabezpieczenie majątkowe i jego wykonanie*, NKPK, t. XX, Wrocław 2006, s. 212.

<sup>45</sup> J. Misztal-Konecka, *Zabezpieczenie...*, s. 559.